

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Кошелюка Тараса Васильовича на тему: «Організаційно-правовий механізм функціонування національних природних парків», поданої на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. Одною зі стратегічних цілей державної екологічної політики України, закріплених в Основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, є зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів. Особливу роль в реалізації цього завдання відіграють ключові території екомережі – території та об'єкти природно-заповідного фонду України. Окремою категорією природно-заповідного фонду виступають національні природні парки, що перебувають під особливою охороною держави від негативного впливу господарської діяльності. Водночас, національні природні парки покликані забезпечити не тільки охорону біологічного та ландшафтного різноманіття, а й сприяти організації наукової, рекреаційної, туристичної, культурно-освітньої діяльності. Це впливає на особливості їх правового режиму та організації території.

Незважаючи на те, що після проголошення незалежності України було створено понад 50 національних природних парків, сьогодні у вітчизняній науці теоретичні питання, пов'язані з визначенням особливостей їх правового режиму, порядку організації, проблем функціонування та організаційно-правового забезпечення, не знайшли належного висвітлення. До того ж, формальне рішення (указ Президента України) про створення національного природного парку не ставить крапку в його юридичному оформленні та фактичному існуванні. Нині багато створених в Україні парків ще не мають належно закріплених земельних ділянок, встановлених на місцевості меж, розподілених функціональних зон, а на територіях існуючих нерідко зустрічаються порушення природоохоронних вимог, здійснення діяльності, що суперечить їх цільовому призначенню. Наведені аргументи засвідчують особливу актуальність та практичну значимість дослідження питань створення, організації, функціонування національних природних парків, охорони їх природних територій та об'єктів.

Варто вказати, що новітня цілісна наукового-обґрунтована концепція правового режиму національних природних парків як особливих елементів природно-заповідного фонду та екологічної мережі України в еколого-правовій доктрині відсутня. Проблематика, пов'язана з правовим регулюванням та

охороною природно-заповідного-фонду, правовим режимом земель природно-заповідного фонду України, загалом, була предметом дисертаційних досліджень О. М. Ковтун (2008 р.), Годованюка А. Й. (2008 р.), Статівки О. О. (2018 р.). Правовий режим національних природних парків України (на прикладі Карпатського регіону) досліджувався в кандидатській дисертації Х. М. Марич (2006 р.). Однак, на відміну від цієї роботи, дане дослідження спрямоване на аналіз організаційно-правового механізму створення та функціонування національних природних парків, виявлення існуючих практичних проблем в їх організації і діяльності, з урахуванням сучасних підходів до збереження біологічного та ландшафтного біорізноманіття.

Науково-теоретичну базу дисертації склали розробки українських вчених у сфері екологічного та земельного права, а саме: В. І. Андрейцева, Г. В. Анісімової, М. Я. Ващишин, О. А. Вівчаренка, Р. А. Гольонка, А. П. Гетьмана, О. В. Донець, Б. В. Даниленка, В. М. Єрмоленка, І. І. Каракаша, Н. Р. Кобецької, М. В. Краснової, В. В. Костицького, Н. Р. Малишевої, Г. В. Мороз, А. М. Мірошніченка, В. В. Носіка, А. К. Соколової, Є. П. Суєтнова, Т. Є Харитоновой, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги та інших. В основу аналізу генези правового регулювання національних природних парків лягли також наукові праці представників радянського періоду: Г. О. Бризгаліна, Н. М. Забеліної, О. О. Траніна, Ф. Р. Штільмака та інших.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» від 31 жовтня 2017 року (протокол № 10). Дисертаційна робота виконана на кафедрі трудового, екологічного та аграрного права в рамках теми науково-дослідної роботи «Вдосконалення правового регулювання земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах адаптації до законодавства ЄС» (номер державної реєстрації 0110U003028).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації на основі всебічного аналізу загальнотеоретичних і спеціальних напрацювань правової науки, законодавства України, судової практики вперше проведено комплексне дослідження організаційно-правового механізму функціонування національних природних парків.

Рівень наукової новизни отриманих результатів конкретизується в таких положеннях, висновках і пропозиціях, які виносяться на захист:

вперше:

1) виокремлено 4 етапи формування та розвитку правового режиму національних природних парків: 1) від найдавніших часів до 1917 р. – період зародження і реалізації ідей виокремлення природоохоронних територій – прототипів національних парків; 2) з 1917 – до 80-их рр. ХХ ст. – період перших спроб юридичного закріплення та створення національних парків; 3) 1980 – 1991 рр. – період юридичного та фактичного становлення системи національних

природних парків СРСП; 4) з 1991 р. до сьогодні – новітній період вдосконалення правового режиму національних природних парків;

2) обґрунтовано розуміння національного природного парку в двох аспектах: 1) як об'єкта екологічних правовідносин – природоохоронної території, складової екологічної мережі та природно-заповідного фонду України; 2) як суб'єкта (учасника) правовідносин (екологічних, земельних, управлінських, фінансових, господарських тощо) – установи, самостійної юридичної особи;

3) доведено існування трьох самостійних етапів у процесі створення національного природного парку: 1) виявлення та обґрунтування відповідності певної природної території вимогами національного природного парку; 2) формально-юридичні процедури ініціювання, погодження, обґрунтування та прийняття рішення про створення національного природного парку; 3) юридичне закріплення правового статусу, встановлення меж та організація території національного природного парку;

4) здійснено узагальнення інституційної системи управління національними природними парками з виокремленням трьох її підсистем: 1) державного управління; 2) внутрішньо-адміністративного управління; 3) громадського управління;

удосконалено:

5) поняття національного природного парку як великої за площею природної території, в межах якої забезпечується збереження та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття, а також збалансоване використання природних комплексів, об'єктів та ресурсів для рекреаційних, науково-дослідних, просвітницько-виховних та господарських цілей;

6) розуміння категорії «правовий режим національного природного парку» під яким пропонується визнавати засноване на принципі сталого (збалансованого) розвитку та відображене в еколого-правових нормативних актах поєднання дозволів, обмежень та заборон, що визначають порядок функціонування національного природного парку як складової екологічної мережі та природно-заповідного фонду України, призначеного для збереження та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття, рекреаційного, науково-дослідного, просвітницько-виховного та господарського використання природних комплексів, об'єктів та ресурсів;

7) зміст правового режиму земель національного природного парку на основі його багатоаспектності: з урахуванням множинності прав (зокрема, права власності) на земельні ділянки, що включені в склад території національного природного парку; в залежності від функціонального зонування його території; в залежності від документального оформлення, підтвердження та набуття прав на земельні ділянки, що закріплені за національним природним парком;

8) положення щодо законодавчого регулювання національних природних парків, а саме, внесення змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд

України» в частині: визначення поняття національний природний парк; моменту набуття ним статусу самостійної юридичної особи; деталізації процедури створення; зобов'язання розробки проекту землеустрою разом з розробкою Проекту організації національного природного парку; встановлення мінімально обов'язкового відсотку заповідної зони в його структурі; конкретизації переліку вимог, зобов'язань та заборон в межах кожної з функціональних зон;

набули подальшого розвитку:

9) обґрунтування відмінностей цілей створення та тенденцій зміни природоохоронного режиму національних парків на території України та зарубіжних держав, зокрема, національні природні парки України сформувались в умовах існування заповідних територій та на основі концепції заповідної охорони природи, а національні парки США та Європи початково створювались з метою задоволення естетичних, рекреаційних потреб населення та пройшли шлях посилення режиму охорони природних комплексів, набувши характеру центральної ланки системи природоохоронних територій;

10) систематизація функцій національних природних парків з виокремленням двох груп: основних (природоохоронна та рекреаційна) і додаткових (науково-дослідна, просвітницько-виховна, соціально-економічна);

11) обґрунтування положення про поширення встановлених законодавством посиленних вимог охорони території національного природного парку з моменту прийняття указу Президента України про його створення в межах, що визначаються Проектом створення національного природного парку, при відсутності затвердженого проекту землеустрою;

12) пропозиції щодо необхідності створення Державної служби (чи агентства) заповідної справи як державного органу, що координується Кабінетом Міністрів України через Міністра захисту довкілля та природних ресурсів, та передача всіх національних парків в підпорядкування єдиного профільного міністерства;

13) висновки щодо вдосконалення інституту юридичної відповідальності за порушення правового режиму національних природних парків в частині зміни формулювання диспозицій відповідних статей Кримінального кодексу України та Кодексу про адміністративні правопорушення України.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, науково обґрунтовані та достовірні. Це обумовлено застосуванням сукупності методів наукового пізнання, серед яких загально-філософські, загальнонаукові та спеціально наукові методи дослідження, такі як історичний, аналізу та синтезу, формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, метод моделювання.

Застосування *діалектичного методу* пізнання явищ і процесів дало змогу дослідити суспільні відносини щодо функціонування національних природних

парків в їх єдності та взаємозв'язку з іншими диференційованими та комплексними об'єктами еколого-правового регулювання (підрозділ 1.2, 2.2, 3.2). За допомогою *історичного методу* розкрито становлення та розвиток національних природних парків як самостійних природоохоронних територій (підрозділ 1.1). На основі *системно-структурного та формально-логічного методу* проаналізовано норми чинного законодавства, які є правовою основою створення та функціонування національних природних парків, сформовано понятійно-категоріальний апарат дослідження (підрозділ 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1). *Порівняльно-правовий метод* використано для здійснення порівняльного аналізу правового режиму національних природних парків в Україні та інших державах (підрозділ 1.1, 2.2, 2.3). *Методи аналізу і синтезу* дали змогу виокремити особливості правового режиму національних природних парків, етапи їх створення, організацію управління ними, систему заходів охорони (підрозділ 1.2, 2.1, 3.1, 3.2). При підготовці конкретних пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України застосовано *метод моделювання* (підрозділ 1.2, 2.1, 2.2, 3.1).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційній роботі положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані: *у науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень і вирішення проблем, пов'язаних з організацією і охороною об'єктів та територій природно-заповідного фонду та функціонуванням екологічної мережі України; *у правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення норм чинного законодавства України, що регулює правовий режим національних природних парків; *у правозастосовній діяльності* – при вирішенні спорів, які пов'язані з організацією і діяльністю національних природних парків; *у освітньому процесі* – для викладання навчальних дисциплін «Екологічне право України», «Земельне право України» та підготовки відповідної навчально-методичної літератури.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри трудового, екологічного та аграрного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені в доповідях на наукових конференціях: IX міжнародна науково-практична конференція молодих вчених до 100-річчя Національної академії наук України «Майбутнє науки в обрях права» (м. Київ, 5 грудня 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 27 квітня 2018 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених і аспірантів «Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Івано-Франківськ, 3–4 травня 2019

р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації» (м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 20–22 вересня 2019 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні правові проблеми земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах сучасної земельної реформи» (м. Харків, 22 травня 2020 р.); Звітна наукова конференція викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2019 рік (м. Івано-Франківськ, 6–8 квітня 2020 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено у одинадцяти наукових публікаціях, з яких: чотири наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, одна – опублікована в науковому періодичному фаховому виданні іншої держави, яка входять до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача, та тези шести доповідей на науково-практичних конференціях.

Дисертація є самостійним науковим дослідженням, містить власні авторські висновки і практичні рекомендації. Викладені в дисертації наукові результати отримано здобувачем особисто. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кошелюк Т. В. Історико-правові аспекти формування національних природних парків в Україні як особливо охоронюваних територій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 53. Т. 1. С. 159–162.
2. Кошелюк Т. В. Правовий режим національних природних парків як складника екологічної мережі. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7. Ч. 1. С. 91–99.
3. Кошелюк Т. В. Особливості функціонального зонування національних природних парків в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 88–91.
4. Кошелюк Т. Особливості правового режиму земель національних природних парків в Україні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2020. Volume 7. Issue 1. P. 217–225.
5. Кошелюк Т. В. Інституційна система управління національними природними парками в Україні: *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*: збірник наукових статей. Івано-Франківськ, 2020. Випуск 54. С. 74–89.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кошелюк Т. В. Особливості та проблеми виділення функціональних зон на території національних природних парків в Україні. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених і аспірантів* (м. Івано-Франківськ, 27 квітня 2018 р.). Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2018. С. 66–69.

7. Кошелюк Т. В. Становлення правового режиму національних природних парків в Україні. *Майбутнє науки в обрях права: зб. наук. праць. Матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. До 100-річчя Національної академії наук України*: (м. Київ, 5 грудня 2018 р.) / ред. кол.: Н. М. Пархоменко (голова). Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2018. С. 157–160.

8. Кошелюк Т. В. Загальні підходи до розуміння правового режиму національних природних парків в Україні. *Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених* (м. Івано-Франківськ, 3–4 травня 2019 р.). Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. С. 173–176.

9. Кошелюк Т. В. Особливості правового режиму земель національних природних парків як складової національної екологічної мережі. *Особливості правового регулювання екологічних, земельних, аграрних, природоресурсних відносин в умовах глобалізації: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Івано-Франківськ – м. Яремче, 20–22 вересня 2019 р.) / відп. ред. Н. Р. Кобецька. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. С. 212–214.

10. Кошелюк Т. В. Особливості визначення меж національних природних парків в Україні. *Актуальні правові проблеми земельних, аграрних та екологічних відносин в умовах сучасної земельної реформи: збірник матеріалів науково-практичної конференції* (м. Харків, 22 травня 2020 р.) / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків: Юрайт, 2020. С. 162–164.

11. Кошелюк Т. В. Особливості реалізації рекреаційної функції національних природних парків в Україні. *Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2019 рік* (м. Івано-Франківськ, 6–8 квітня 2020 р.). Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2020. С. 396–398.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота Кошелюка Т.В. «Організаційно-правовий механізм функціонування національних природних парків» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих

результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах та наукових установах), затвердженого постановою КМУ від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167.

Дисертація Кошелюка Тараса Васильовича на тему «Організаційно-правовий механізм функціонування національних природних парків» рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Рецензенти:

**заступник директора навчально-наукового
юридичного інституту**

**ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
доктор юридичних наук, доцент**

О.А. Вівчаренко

**доцент кафедри трудового,
екологічного та аграрного права**

**ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
кандидат юридичних наук, доцент**

Г.В. Мороз

